

אורות התשובה

פרק ו | הטבע היהודי

הרב יצחק שילת

אורות התורה, פרק ו

מציאותה ופעולתה הפנימית של התשובה בעמקי גנזי האדם והעולם וכנסת ישראל

א.

ממעמקים באה התשובה, מעומק גדול זה שאין הנפש היחידית האישית לגביה חטיבה בפני עצמה. אלא המשך מהגדולה ההויתית הכללית. הרצון של התשובה נוגע ברצון העולמי, במקורו העליון, וכיון שהזרם הכביר של שטף החיים הרצוניים פונה להיטיב, מיד נחלים רבים שוטפים בכל מלא היש לגלות את הטוב, ולהיטיב לכל. "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, ויחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולעולם כולו". בצנור הגדול, שלשד החיים העצמיים שוטף שם, מתגלה האחדות של כל היש במקורו, וברוח- החיים המרחף של התשובה מתחדש הכל לטובה עליונה, מאירה ומצוחצחת. התשובה באה משאיפת המציאות כולה להיות יותר טובה ומזוככת, יותר חסינה ומעולה ממה שהיא. בתוך חפץ זה חבוי כח-חיים של התגברות על המדה המוגבלת של ההויה ועל חולשותיה. והתשובה הפרטית, של האדם היחיד, וקל וחומר של הצבור, שואבת היא את כחה ממקור חיים זה, שהוא פועל תמיד בעוזו פעולה בלתי פוסקת.

*א.

יש תשובה נפשית פנימית, הטבת החפץ הפנימי, ובגדר תשובה היא עולה למעלה מהמדה, שהרצון אל הטוב היה מנח בלב בתחלה קדם החטא, ומשום הכי, מצד הפנימיות, בעלי תשובה גדולים מצדיקים גמורים. התשובה הייצונית תלויה במעשים. עלה של תשובה, כשהיא לעצמה, אינה משבחת, אלא שצריכה כמו רפואה, על-כן אף-על-פי שהיא עושה חסרון, מכל-מקום המעלה גדולה היא מהחסרון, ומה שמחסר האחד ישלים השני, אבל בצבור אין זה שייך, כי מי ישלים, על כן יש כח בתשובה הפנימית של הצבור לגמר הכל.

ב.

התשובה היא תמיד שרויה בלב, אפילו בעת החטא עצמו התשובה גנוזה היא בנשמה, והיא שולחת את קויה, שהם מתגלים אח"כ בעת שבא הנוחם הקורא לתשובה. בעומק ההויה של החיים המציאותיים מונחת התשובה, מפני שהיא קדמה לעולם, וטרם שבא החטא כבר מוכנת התשובה ממנו. על כן אין דבר בטוח בעולם כמו התשובה, וסוף הכל לשוב לתקון, וקל וחומר שישראל מובטחים ועומדים לעשות תשובה, להתקרב אל הרצון המקורי שלהם, להגשים בחיים את טבע נשמתם, למרות כל קירות הברזל העוצרים החוצצים בעד התגלותו של טבע איתן זה.

ג.

יראת חטא הטבעית היא הטבע האנושי הבריא ביחס למוסר הכללי, והיא הטבע הישראלי המיוחד ביחס לכל חטא ועון מצד התורה והמצוה מורשה קהלת יעקב. ואין טבע זה חוזר לישראל כ"א ע"י תלמוד תורה בהמון, תלמוד תורה לגדל תלמידי חכמים, ותלמוד תורה של קביעות עתים לתורה להמון הרחב. ואי אפשר

דף מקורות

שיחזור ישראל לאיתנו לחיות חיים טבעיים כ"א כשישוב לו גם טבעו הרוחני בכל מלואו, שאחד מהם, והיותר חזק שבהם, הוא זה הטבע של יראת החטא, הסלוד ממנו, ותביעת התשובה הקבועה אם נדמן חלילה לידו איזה דבר עבירה ועון. ובהתגברות כח החיים שבאומה, בהקיפו את כל צדדיו, תפסק התסיסה המעכירה את הדעת, והמכשירים הלאומיים ישובו כולם להתעסק ג"כ בדבר הקביעות של ההחזרה אל הטבעיות המוסרית העמוקה והמיוחדת לישראל, שהיא מדקדקת כחוט השערה בין אסור למותר, וכל דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים יוכרו למהלכי חיים עצמיים, שאי אפשר כלל לחיים לאומיים רעננים מבלעדם.

ד.

הפגמים המוסרים שהשורש שלהם הוא הנטיה מהמוסר הטבעי, הנם גומרים את פעולתם ע"י נטיה מהמוסר האלהי של נסיגה מהדת. העזיבה והמרירה נגד מצות ד, היא ירידה מוסרית נוראה, אינה באה לאדם כ"א ע"י שקוע נורא בגסות החיים החמריים. יש אפשרות שאיזה משך זמן יסתבך דור, בכללו או בחלקיו, במדינות ובמחוזות, בסבך עורון מוסרי כזה, עד שלא יחוש כלל את הירידה המוסרית שיש בעזיבת חקי ד'. אבל לא מפני זה יאבד הדבר את ערכו, התשובה היא תמיד מוכרחת לבא ולהתגלות, כי המחלה של שכחת העולם האלהי לא תוכל לקחת מעמד איתן בטבע האדם, דמיונה כמעין נרפש וחוזר לצלילותו.

ה.

ההווה, המעשה הבחירי של האדם ורצונו הקבוע, הנם שלשלת אחת גדולה שמעולם אינם נתקים אחד מחברו. חפץ האדם קשור כמעשיו. גם המעשים של העבר אינם נתקים ממהות החיים והחפץ במקורו, כיון שאין דבר מתנתק לגמרי, יש ביד החפץ להטביע צביון מיוחד גם על המעשים שעברו. וזהו סוד התשובה, שברא אותה הקב"ה קודם שברא את העולם. כלומר: הרחיב את כח היצירה הנפשית הרוחנית ביחווה אל המעשים וההווה, עד שתהיה תופסת ברשותה גם את העבר. הפעולה הרעה הולכת ומתגלגלת, מסבבת כעור ורע, הפסד וכליון, כל זמן שלא הטביע הרצון עליה צביון חדש. הטביע עליה הרצון צביון של טוב, מגלגלת היא עצמה טוב ונועם, חדות ד' ואורו.

ו.

המעשים מדברים הם בתוך הנשמה. כל פעולה, שהיא משתלשלת אחרי השתלשלויות רבות מהטוב מהקודש, כשם שהיא נובעת ממקור הקדש, שהמציאות של הקודש גרמה לה את הויתנה, את התגלותה אל הפועל ואין קץ לסבות אשר התגלגלו מרום חביון עד אשר באה פעולה טובה זו אל הגלוי המעשי, ככה בהיותה כבר יוצאה אל הפועל היא משיבה את האור לשרשה, היא מכה את הגלים לאחור ומרחבת היא את פעולת הקודש ומגדלתה ממטה למעלה. והוא הדין להפך, כל פעולה שמקורה משחת, כשם שהמקור הטמא הוא מחוללה כך היא מגלה את חלאתה בתוכיות הרוח העושה אותה, עד אשר יעקרה ממקורה האיש השליט על מעשיו ועל רצונו בכח הגדול של תשובה, שאז, בהתעלותה ביחוד למדת האהבה, תקבע את מדורה בעומק הטוב ותכה את הגלים ממטה למעלה, כהלכות הפעולות הטובות לטובה.

ז.

מתחלת הבריאה ראוי היה טעם העץ להיות גם הוא כטעם פריו. כל האמצעים המחזיקים איזו מגמה רוחנית גבוהה כללית ראויים היו להיות מוחשים בחוש נשמתי באותו הגבה והנעם, שעצם המגמה מורגשת בו כשאנו מציירים אותה. אבל טבע הארץ. התנוודות החיים, ולאות הרוחניות כשהיא נסגרת במסגר הגופניות, גרם שרק טעמו של הפרי, של המגמה האחרונה, האידיאל הראשי, מורגש הוא בנעמו והדרו, אבל העצים הנושאים עליהם את הפרי, עם כל נחיצותם לגדול הפרי, נתעבו ונתגשמו ואבדו את טעמם. זהו חטא הארץ, שבעבורו נתקללה כשנתקלל גם האדם על חטאו. וכל פגם סופו לתקון. ע"כ מובטחים אנו בברור, שיבאו ימים שתשוב הבריאה לקדמותה, וטעם העץ יהיה כטעם הפרי, כי תשוב הארץ מחטאה,

דף מקורות

וארחות החיים המעשיים לא יהיו גורמים לחוץ בעד הנועם של האור האידיאלי, הנתמך בדרכו ע"י אמצעים הגונים, המחזיקים אותו ומוציאים אותו מן הכח אל הפועל. התשובה עצמה, המזרמת את הרוח הפנימי, אשר נטבע במצולות תהום של ההעדר והפך המגמה האידיאלית ע"י נתינת רוח לרוח הצדק, שנתן בתחלה במועקה, תתן עז. לרוח האידיאלי לחדור בתקפו גם בחלקי כל המכשירים הרבים, ומכולם יוטעם טעמו של הזיו המגמתי, ולא ישא עוד האדם חרפת העצלות בדרך החיים האמתיים.